

LIBRIS
Redactare Irinel Antoniu
Corectură Vlad Roman

We know
books

Tehnoredactare Constantin Niță

Coperta FABER STUDIO

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GAARDER, JOSTEIN

Omul cu marioneta / Jostein Gaarder ; trad. și note
de Cristina Guler. - București : Univers, 2021

ISBN 978-973-34-1316-5

I. Guler, Cristina (trad.)

821.113.5

JOSTEIN GAARDER

DUKKEFØREREN

Copyright © Jostein Gaarder

First published by H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) AS, 2016

Published in agreement with Oslo Literary Agency

© 2021 Editura Univers. Toate drepturile rezervate

www.edituraunivers.ro

ISBN 978-973-34-1316-5

Tipar: ARTPRINT

Email: office@artprint.ro

Jostein Gaarder

**Omul
cu
marioneta**

Traducere și note de
CRISTINA GULER

Dragul meu Erik, dragul nostru tată și socru,
bunul nostru bunic din partea mamei
și bunic din partea tatălui și străbunic

ERIK LUNDIN
născut pe 14 martie 1913
trecut la cele veșnice azi
28 august 2001, Oslo

Ingeborg
Jon-Petter Lise
Marianne Sverre
Liv-Berit Truls
Sigrid, Ylva, Fredrik, Tuva, Joakim și Mia
Strănepoții și restul familiei

Înmormântarea va avea loc la biserica Vestre Aker
miercuri, 5 septembrie ora 14. 00

Toți cei care îl vor conduce pe Erik pe ultimul drum
sunt invitați să participe la masa de pomenire
de la casa parohială

ERIK

Am fost mulți cei care l-am condus pe Erik pe ultimul drum în acea după-amiază de la începutul lunii septembrie, în 2001. Printre noi s-a aflat și vărul tău Truls și de aceea îmi încep aici povestirea. Zece ani mai târziu aveam să-l revăd împreună cu Liv-Berit și cele două fiice ale lor. Atunci te-am întâlnit prima dată.

Biserica Vestre Aker era plină-ochi și mergeam în grupuri mici în urma cortegiului care purta sicriul către groapă. Soarele se juca printre frunzele copacilor, dar intra și în ochi, iar acest lucru a fost o ocazie binevenită pentru unii de a-și pune ochelarii de soare. În cap încă aveam ecourile muzicii cântate de cor, solfegii maiestuoase de trompetă și tonalități de orgă amețitoare.

După ce sicriul a fost acoperit cu pământ, ne-am îndreptat din nou către biserică și casa parohială. Vremea era caldă pentru anotimpul în care ne aflam, în jur de douăzeci de grade. Dar soarele dispăruse după un nor și simțeam niște adieri răcoroase de vânt dinspre fiord și zonele mai joase.

La o înmormântare atât de impresionantă poate trece neobservat când cineva merge de unul singur pe sub coroanele arborilor și nu interacționează cu membrii familiei îndoliate. Cum ar

putea cineva să observe că unul sau altul este singur acolo, fără vreo altă legătură cu restul celor îndoliați în afară de decedat?

Totuși pe unii din curtea cimitirului îi mai întâlnisem, iar unuia dintre ei i-am făcut semn cu capul, un fost elev, dar nu avusesem niciodată o relație bună cu el, deci nu trebuia să îmi bat capul prea tare cu el. Îl mai observasem și pe bărbatul înalt, brunet pe care-l mai întâlnisem și în alte împrejurări, dar pe el nu-l luam în considerare. El era în plus și nu trebuia pus la socoteală. Mi-a venit în minte că o dată îl visasem. Dădea în jurul lui cu o coasă.

În spațiul generos din fața bisericii s-au împărțit îmbrățișări și semne de rămas-bun cu mâna, dar oamenii continuau și să se prezinte unii altora și să facă cunoștință. Unii dintre cei mai bătrâni au fost conduși către mașinile care stăteau parcate în locul respectiv și care acum își porneau motoarele una câte una și o luau încet în jos de pe dealul bisericii, unde deja mișuna de oameni îmbrăcați în ținute negre, elegante.

Și eu eram hotărât să rămân la masa de pomenire. În anunț zicea că „toți cei care îl vor conduce pe Erik pe ultimul drum sunt invitați la masa de pomenire la parohie“. Eram conștient de faptul că evenimentul social ar putea fi solicitant, dar nu mi se părea o opțiune să mă retrag.

În biserică mă așezasem aproape în față de tot, către culoarul din mijloc, dar pe partea dreaptă, evident. Astfel aveam un unghi bun către preotul care a început ceremonia prin a coborî și a da mâna cu membrii familiei Lundin până la a patra spiță, prima dată cu soția decedatului, Ingeborg Lundin, apoi cu cei trei copii, trecuți de patruzeci sau cincizeci de ani, toți aflați în compania soților și consoartelor lor.

Am încercat să ghicesc care dintre ei era Marianne și care Liv-Berit. Știam doar că Marianne era cea mai în vârstă, dar

am constatat cu rapiditate că era o diferență mare de vârstă între cele două surori, deci a fost o sarcină ușoară să le dibui. Liv-Berit trebuia să aibă patruzeci și ceva de ani, iar sora ei Marianne era, poate, de vârsta mea, în jur de cincizeci. Jon-Petter, cel mai mare dintre copii, stătea alături de Lise a lui, și nu era greu să-ți dai seama că ea este nora, pentru că atât Jon-Petter cât și Marianne și Liv-Berit erau blonzi și semănau leit unul cu altul, pe când Lise avea părul izbitor de închis la culoare. Am făcut legătura că bărbatul de lângă Marianne este Sverre, au stat ținându-se de mână până când preotul a venit să dea mâna cu ei. Ceva mai târziu am observat că cel care probabil era Truls i-a întins lui Liv-Berit o batistă.

Și acum venea rândul celor tineri. Mi-a trebuit mai mult timp să-i identific, dar până să ieșim din biserică mi-am format o imagine de ansamblu și asupra lor. Cu Ylva și Joakim găsisem poze pe internet. Dacă ar fi fost în zilele noastre, aș fi găsit cu siguranță pozele tuturor membrilor familiei și pe Facebook, și pe Instagram. Însă anunțul îmi oferise cel puțin o evidență utilă asupra ordinii cronologice. Prin urmare, nu ar trebui să fie o sarcină imposibilă să-i identific și pe Sigrid, Fredrik, Tuva și Mia. Probabil că era Sigrid, cea mai mare dintre nepoate, de vreo douăzeci și opt de ani sau pe acolo, cea care stătea și ținea în brațe un băiețel, alături de un bărbat care probabil era tatăl copilului, iar fata de vreo cincisprezece ani trebuia să fie Mia, cea mai tânără dintre nepoți, pentru că mijlociul era Joakim. Tuva, probabil cu câțiva ani mai mare decât Joakim, era o tânără pe care puteai fără greutate să o identifici ca fiind de vârsta adolescenței.

La ea s-a oprit preotul din dat mâna cu membrii familiei. Dar care dintre cei tineri erau frați și care veri și verișoare? Anunțul funerar nu reușise să mă lămurească, așa că am lăsat misterul nedeslușit deocamdată. Nu am mers nici mai departe,

să speculez care sunt părinții fiecăruia dintre nepoți în parte. Multe dintre aceste lucruri aveam să le aflu, cu siguranță, în cursul mesei.

În anunțul pe care-l aveam în buzunarul interior, lista copiilor și a nepoților se încheia cu un „strănepoții și restul familiei“. Nu aveam deci cum să știu câți dintre copiii aveau propriii lor copii și deci pe câți dintre strănepoți apucase bătrânul profesor să-i cunoască. Putea fi doar unul sau puteau fi mai mulți. În multe limbi acest lucru ar fi reieșit foarte clar, dar în limba norvegiană, la forma nehotărâtă a substantivelor foarte rar avem forme flexionare diferite pentru genul neutru singular și plural când cuvântul are doar o singură silabă, cum ar fi *hus* sau *barn*¹. Nu aveam de unde să știu nici care dintre frați sau surori, cumnați sau cumnate, nepoate și nepoți se află eventual în biserică, nici din partea norvegiană, nici din cea suedeză, aceștia fiind incluși în termenul general de „restul familiei“. Totuși am constatat cu surprindere cât de multe lucruri poți să afli dintr-un anunț funerar și deja unele lacune au fost acoperite încă din necrologul ținut de preot: după cum presupusesem și eu, Sigrid era cea care avea împreună cu ea un fiu de aproape patru ani, pe acesta îl chema Morten, iar Sigrid și Thomas aveau și o fiică de un an, Miriam, care era cea mai tânără membră a arborelui genealogic al familiei. Preotul a făcut un portret frumos al tânărului bursier suedez sosit cu trenul la Oslo în toamna anului 1946 pentru a-și finaliza doctoratul în lirica legendelor nordice și poemele eddice în lumina studiilor lui Magnus Olsen de-a lungul a jumătate de secol. Acolo o cunoscuse pe Ingeborg și întemeiasse o familie, întâi ca bursier la universitate, pe urmă ca lector universitar și docent,

1. *Hus* = „casă“ sau „case“; *barn* = „copil“ sau „copii“.

ca mai apoi să funcționeze pentru o perioadă de mulți ani ca profesor de filologie nordică. Partea aceasta din viața lui Erik o reprezentam eu. Dacă aș fi fost întrebat, aș fi putut să-i informez pe membrii familiei lui Erik că i-am fost student, dar și că am ținut o legătură în afara școlii timp de mai mulți ani și, într-un final, am devenit ceea ce aș putea numi prieteni apropiați. Însă acum trecuseră mult prea mulți ani de când îl văzusem ultima dată, care avea să fie și cea din urmă.

Am încercat să nu fiu printre primii care se retrag către casa parohială, dar nici nu-mi doream să fiu printre ultimii. Pe când ne deplasam în convoi înăuntru, bărbatul înalt și brunet mi-a aruncat o privire neașteptată, dar am întors repede ochii și am făcut un pas în lateral. Consecința a fost că, până la urmă, am ajuns printre ultimii.

Când m-am întors de la garderobă, majoritatea se așezaseră deja la mesele mici și în fundal cineva puneă în grabă masa pentru ultimii sosiți. Îmi amintesc că am rămas în picioare, un pic neajutorat, și de data asta Tuva a venit și m-a întâmpinat în numele familiei, întrebându-mă dacă am loc unde să stau. N-aș putea să-mi amintesc ce am răspuns sau pe unde m-am strecurat printre oameni, dar într-un final mi s-a arătat un loc liber la o masă împreună cu cei tineri. Acolo se aflau Tuva și Mia, care se așezaseră fiecare în capul mesei. Următoarea era Ylva, stând în diagonală față de mine, flancată de Fredrik și Joakim, care s-au dovedit a fi verii ei, amândoi cu câțiva ani mai tineri decât ea, însă nu cu mulți.

Fredrik era cel mai în vârstă dintre ei și am aflat curând că era student la drept și că Joakim începuse anul trei la liceul Fagerborg. Mi-am dat seama că ei erau frații lui Sigrid și copiii lui Jon-Petter și Lise. În dreapta mea stăteau Liv-Berit și vărul tău Truls, pe care tu îl cunoști prea bine și care, prin urmare,

nu are nevoie de o prezentare mai amănunțită. Am înțeles repede că aceștia erau părinții Tuvei și ai Miei, pe care tu le știi de când erau mici. Am putut observa imediat că vărul tău are o cicatrice mai veche pe toată partea dreaptă a frunții. Era atât de evidentă încât am început imediat să îmi fac în minte scenariul despre ce ar fi putut să o cauzeze. Povestea asta urma să mi-o spui tu peste mai bine de zece ani.

Permite-mi acum să adaug și faptul că presupun, în mod evident, că ți-am prezentat multe persoane, cu siguranță mult prea multe pentru a ține o evidență imediată. Dar trebuie să știi că te vei întâlni din nou cu fiecare dintre ele. După înmormântarea lui Erik Lundin, în anii care au urmat, m-am întâlnit cu toți copiii, nurorile, ginerii și nepoții bătrânului profesor, în împrejurări noi, nu cu atât de mulți deodată ca la această masă de pomenire, ci într-o măsură mai mică. Așadar poți considera acest prim capitol din povestirea mea ca o primă prezentare a familiei Lundin. În ce împrejurări și din ce motive m-am întâlnit din nou cu unii dintre ei las deocamdată deoparte. Nu e nevoie să povestesc totul deodată. Ar fi și imposibil.

Nici atât de excesiv de cuprinzătoare nu este această galerie de persoane. Și cine știe: poate că, prin Truls, îți sunt cunoscute deja aceste nume? Doar să fac un scurt rezumat: Erik Lundin a avut trei copii, *Jon-Petter*, care avea în jur cincizeci și cinci de ani, *Marianne*, cu câțiva ani mai tânără, și *Liv-Berit*, care avea vreo patruzeci. Însăși ordinea lor cronologică reiese din necrologul pe care l-am reproduci aici. Jon-Petter și Lise aveau o fiică, Sigrid, și doi fii, Fredrik și Joakim, și mai ales pe Sigrid o voi mai menționa de câteva ori. Marianne și Sverre au avut-o doar pe fiica lor Ylva, care avea vreo douăzeci și cinci de ani, și toți aceștia trei pe care i-am numit ultima dată vor juca în cele din urmă un rol central în istorisirea mea. Mai mult de atât nu ar fi

de spus. Deoarece soțul lui Liv-Berit este și vărul tău și, cum mi-ai mărturisit acum mulți ani, tu și el ați avut o legătură strânsă încă de când erați mici. Soția lui a devenit în ultimii ani ca o prietenă pentru tine, iar pe cele două fiice, Tuva și Mia, le cunoști de când au venit pe lume. În acea zi de septembrie, la înmormântarea bunicului din partea mamei, Tuva avea aproximativ douăzeci de ani și Mia, poate, cincisprezece, dar tu știi mai bine decât mine aceste amănunte.

Mi-am rotit privirea peste oamenii de la masă și am conchis că trebuie să fie acolo peste o sută de suflete. Nu m-am gândit niciodată și nici nu fusese în intențiile mele să intru în contact atât de aproape cu membrii familiei îndoliate. M-am imaginat într-o poziție mai retrasă, la o masă mai la capătul sălii, împreună cu alții veniți singuri – colegi și cunoștințe de-ale lui Erik Lundin – sau poate cu o nepoată sau nepot însoțiți sau nu de parteneri. Îmi plăcea situația în care ajunsesem. Am rămas incremenit și îmi simțeam stomacul strâns în chingi.

Deși toți cei din jurul mesei erau îmbrăcați în negru, prea puțin din înfățișarea membrilor familiei Lundin amintea de pietistii perioadei victoriene. Rochii elegante, strânse pe trup și costume șic din stofă de cea mai bună calitate erau doar unul dintre aspecte. Tinerele doamne nu făcuseră economie nici la rimel, ruj sau oja cu ocazia acestei după-amiezi, la urechi și la încheieturile mâinilor strălucea aurul și pietrele prețioase, iar Ylva, îmi amintesc că am observat asta atunci când ne-am întâlnit prima dată, purta un pandantiv albastru-safir la gât, aproape ca un al treilea ochi, deoarece bijuteria avea exact aceeași culoare și aproape aceeași formă ca ochii ei. Ceea ce a contribuit la stupoarea mea au fost și mirosurile din jurul mesei, un amestec ciudat de diferite parfumuri, apă de toaletă și after-shave. Trăind de unul singur, poate că sunt mai sensibil la

astfel de impresii olfactive. La mine acasă, în Gaupefaret, în baie și bucătărie, nu găsești alte mirosuri decât ale mele.

La masa vecină se așezaseră restul membrilor familiei. Sigrid, Thomas și micuțul Morten stăteau împreună cu părinții tinerei mame, Jon-Petter și Lise, și ceva mai încolo era bunicul din partea mamei, care-și ținea nepoțelul pe genunchi. La unul dintre capetele mesei stătea mai presus decât toți Ingeborg, o doamnă în vârstă, frumoasă, cu păr argintiu. Urmau Marianne și Sverre, care erau mama și tatăl Ylvei, singurul copil unic la părinți din toată familia extinsă.

Am avut o senzație de déjà-vu când am dat cu ochii de Marianne și Sverre, de data aceasta de aproape. Îi mai întâlnisem înainte? Eventual cu foarte mult timp în urmă. Sverre avea o piatră mică și roșie în urechea stângă, un lucru care ar fi putut să-mi dea un indiciu, pentru că era ceva legat de piatra roșie, o mai văzusem înainte, și când mi-am aruncat privirea peste masă la Ylva a fost ca și cum m-aș fi apropiat cu un pas de imaginea mamei ei din anii tinereții. Am mai observat, printre altele, și că Sverre avea un accent distinct din sudul țării, dar asta nu m-a surprins. Dar poate că doar stăteam și îmi imaginam chestii. Când ai o vârstă ai întâlnit mulți oameni la viața ta.

La masa aceea mai stăteau o femeie și un bărbat, care erau cam de aceeași vârstă cu copiii profesorului, patruzeci-cincizeci de ani. Vorbeau suedeză, mai exact dialectul din Gotland sau gutnica, cum i se mai spune, se putea ușor observa asta după modul specific de pronunție a diftongilor.

Sigrid s-a ridicat la unul dintre capetele mesei mari la care stătea familia și a bătut cu o linguriță într-o ceașcă de cafea. Nu a ajutat prea mult, pentru că sala continua să răsună de zumzetul și şușotitul vocilor. Însă Sigrid a tușit scurt, a bătut într-un

pahar cu picior, mult mai hotărât de data aceasta, și a început să vorbească adunării cu o voce tare și clară.

– Dragi membri ai familiei! Dragi prieteni și colegi ai lui Erik Lundin, dragi foști studenți...

Am simțit din nou că mă trec fiorii și că stomacul o ia razna, mi-a trecut prin minte că chestia asta poate sfârși rău de tot, însă Sigrid a continuat:

– Numele meu este Sigrid și sunt cea mai mare dintre nepoții lui Erik, fiica lui Jon-Petter, care stă aici, în dreapta mea, și sunt urmașa cea mai în vârstă a lui Erik, iar în acest moment îl țin în brațe pe reprezentantul celei mai tinere generații. Îl cheamă Morten... *Nu, nu acum, Morten! Acum stai cu bunicul...* Familia vrea să mulțumească tuturor celor care au fost alături de Erik în această zi și vă suntem recunoscători că ați venit în număr atât de mare la această masă de pomenire. Am sperat că vor veni mulți, dar nu ne-am așteptat că vom fi atât de mulți. Și, cu toate astea, este cineva care nu poate fi azi aici cu noi... bunicul meu ar fi fost încântat să vă vadă pe fiecare dintre cei de aici!

S-au auzit niște suspine din mulțime, dar Sigrid a continuat:

– În curând se va servi mâncarea, vom mânca împreună și vom încerca să-i cunoaștem mai bine pe cei lângă care stăm. Veți avea și ocazia de a spune câteva cuvinte și atunci v-aș ruga să-mi dați de știre din timp, pentru că, după cum ați aflat, mie mi s-a încredințat sarcina de a fi purtătoarea de cuvânt în cadrul adunării de astăzi. La masa de pomenire a lui Erik vor fi și momente culturale, ceea ce era de așteptat. Dar întâi se vor servi mezeluri uscate cu smântână, omletă, salată de cartofi, *flatbrød*¹, bere și apă minerală. Nu știm sigur dacă este permis aici, dar avem și niște tărie pentru cei cărora le place și au vârsta necesară...

1. Pâine specific norvegiană, crocantă și subțire.